

246360

รายงานวิจัย
งบประมาณแผ่นดิน

เรื่อง

แผนงานวิจัยผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านดนตรีไทใหญ่
ภาคเหนือ (จังหวัดแม่ฮ่องสอน)

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. บุษกร บิณฑสันต์
รองศาสตราจารย์ ดร. จำคม พรประสิทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรประพิทร์ เผ่าสวัสดิ์

ลิขสิทธิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สิงหาคม ๒๕๕๔

รายงานวิจัย
งบประมาณแผ่นดิน

เรื่อง

แผนงานวิจัยผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านดนตรีไทใหญ่
ภาคเหนือ (จังหวัดแม่ฮ่องสอน)

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. บุษกร บิณฑสันต์
รองศาสตราจารย์ ดร. ขำคม พรประสิทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์

ลิขสิทธิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สิงหาคม ๒๕๕๔

คำนำ

การวิจัยเรื่องผู้สูงอายุกับคลังทรัพยากรคนตรีไทย ด้านคนตรีไทใหญ่ภาคเหนือ ดำเนินการโดยหน่วยวิจัยวัฒนธรรมคนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นงานวิจัยต่อเนื่อง มีระยะเวลาดำเนินงาน 3 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ และคาดว่าจะเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีขอบเขตของการวิจัยครอบคลุม ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าทรัพยากรปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ด้านวัฒนธรรมคนตรีในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญแบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ วัฒนธรรมด้านการบรรเลงดนตรี พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ และ วัฒนธรรมเครื่องดนตรีไทใหญ่ มีคณะผู้ดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร. บุญกร บิณฑสันต์ รองศาสตราจารย์ ดร. จำคม พรประสิทธิ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเนื้อหาในแต่ละส่วนที่กล่าวมาตามลำดับ

ในด้านวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่ซึ่งแบ่ง ๓ กลุ่ม คือ กลองกันยาว กลองมอชิง และคนตรีจำดไต ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ได้ศึกษาจากพิธีกรรมและความเชื่อในการไหว้ครูลักษณะต่างๆ การศึกษาวัฒนธรรมเครื่องดนตรีไทใหญ่เน้นการศึกษาเรื่องสัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการนำเสนอข้อมูลคณะผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เป็นศิลปินไทใหญ่เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในฐานะเป็นศิลปินผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบพิธีกรรม หรือเป็นผู้ชำนาญงานช่าง ผู้สูงอายุเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นแหล่งอ้างอิงในด้านวัฒนธรรมคนตรีที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีของชาวไทใหญ่และแม้ว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะมีข้อมูลที่ได้จากเยาวชนอยู่บ้างก็ถือเป็นสิ่งเสริมให้เห็นถึงการเรียนรู้และทัศนคติของพวกเขาที่มีต่อวัฒนธรรมคนตรีไทใหญ่

อนึ่ง ด้วยภาษาไทใหญ่มีการสะกดที่หลากหลายและยังไม่สามารถหาข้อมูลในรูปแบบที่ถูกต้องได้ ดังนั้นหากผู้วิจัยอ้างมาจากแหล่งข้อมูลใดก็จะคงคำสะกดตามแบบเดิมของผู้เขียนไว้

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจตามสมควร

รองศาสตราจารย์ ดร. บุญกร บิณฑสันต์

หัวหน้าหน่วยวิจัยวัฒนธรรมคนตรีไทย

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

246360

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาลักษณะทรัพยากรปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทยใหญ่ในด้านวัฒนธรรมดนตรีในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงสัญลักษณ์และความหมายในกลองกันยาวอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ พบว่า วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ที่สำคัญแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ การบรรเลงกลองกันยาว การบรรเลงกลองมอชิง และการบรรเลงดนตรีจ๊าดไต ทั้งกลองกันยาวและกลองมอชิงใช้ตีประกอบการฟ้อนและขบวนแห่ในงานประเพณี ทำนองของกลองกันยาวสำหรับการตีประกอบการฟ้อนนั้นมีกระสวนทำนองสำคัญที่แตกต่างจากกระสวนทำนองประกอบขบวนแห่ แต่รูปแบบทำนองของกลองมอชิงพบว่ามีทิศทางทางดำเนินทำนองไปในทางเดียวกันทั้งแบบการตีประกอบการฟ้อน และแบบการตีประกอบในขบวนแห่ อีกทั้งยังมีรูปแบบการตีโหม่งที่ตายตัว การบรรเลงดนตรีจ๊าดไตเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่ชาวไทยใหญ่ได้รับมาจากดนตรีราชสำนักของพม่า มีลักษณะทำนองที่สำคัญคือนั่นการซ้ำลูกตกภายในวรรค ซ้ำวรรค และซ้ำประโยค อีกทั้งไม่นิยมการแปลทำนอง

ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ พบว่า การถ่ายทอดความรู้ในด้านดนตรีเป็นไปในลักษณะมุขปาฐะ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ และพิธีกรรมยังสะท้อนภาพรวมวัฒนธรรมของศิลปินดนตรีชาวไทยใหญ่ในการเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณครู มีความเคารพนบถนอบต่อผู้สูงอายุ ส่วนผู้สูงอายุที่เป็นศิลปินดนตรีชาวไทยใหญ่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านดนตรีไปยังเยาวชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ชี้นำในการอนุรักษ์ พิธีกรรม และเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้เป็นอย่างดี

การศึกษาเรื่องสัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าผู้สูงอายุยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในฐานะผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้สอนงานช่าง และเป็นแหล่งอ้างอิงสนับสนุนในการจัดงานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน กลองกันยาวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีขนาดหลากหลาย กลองใบที่สูงที่สุดมีขนาด ๘๖.๕ นิ้ว จากการเก็บข้อมูลสัดส่วนกลองกันยาวทั้งหมด ๘๖ ใบ จาก ๓๒ หมู่บ้านไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถจัดแบ่งขนาดกลองได้เป็น ๕ กลุ่ม กลุ่มที่มีพบมากที่สุดคือกลุ่มกลองขนาด ๕๐-๕๕ นิ้ว มีจำนวน ๕๐ ใบ สัญลักษณ์และความหมายที่พบในกลองกันยาวแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท กลุ่มแรกสะท้อน

Abstract

246360

This research is intended to study the wisdom resources of Tai Yai elderly in Mae Hong Son concerning their musical culture: particularly performance culture of Tai Yai music that accompanied the traditions; rites and beliefs related to musical transmission, and symbols and meanings of Glong kon yao.

The research findings show that the performance culture of Tai Yai Music in Mae Hong Son Province can be divided into three groups; Glong gon yao , Glong mong seung, and the Jat Tai Music. Both Glong gon yao and Glong mong seung are accompanied dances and processions whereas Jat Tai is a theatrical repertoire which was derived from the royal Burmese court music. The Glong gon yao melodic pattern can be distinguished from Glong mon seung. While the melodic pattern of Glong kon yao is varied, that of Glong mong seung is predictable and more static than the Glong gon yao's patterns. The musical characteristics of Jat Tai melodies are concerned with the repetitiveness which is found in repeated last note of each phrase, repeated phrases, and repeated sentences. In addition, a musical analysis of Jat Tai melodies leads to a conclusion that a concept of variation is not emphasized in Jat Tai performing techniques.

The study of the rites and beliefs related to the Tai Yai's musical transmission shows that the musical knowledge is passing on orally. As for ceremonies and beliefs concerning music ceremonies the findings indicate strong faith of Tai Yai musicians in Buddhism combined with supernatural beliefs. The rites reflect the sense of gratitude to the teacher as well as the respect to the elderly. The Tai Yai musical artist elderly play significant role in passing on their musical wisdom to the next generations. Besides their willingness to pass on their knowledge, traditions, and ceremonies, these elderly are also good advisers in reviving, conserving and promoting the Tai Yai's musical culture.

According to empirical data of physical information on Glong gon yao, the tallest size is 96.5 inches. Five categories of drum sizes can be inferred and the largest group of drum size in number is the third category which is the size of 50-59 inches in height. In regard to the system of symbols and

meanings, two groups of systems can be divided. The first system was inducted from the Tai Yai senior citizens' paradigm which reflects the connections between life and nature. The second group belongs to the perception of Tai Yai new generation that displays a political ideology of the Shan State. Regarding the study of symbols and meanings of Glong gon yao, the data gathered from fieldwork in thirty-two Tai Yai villages shows that senior citizens play an important role in preserving the local wisdom and still remains the pillar of the villages in providing references, supporting traditional festivals, and holding a status of leaders in directing rituals as teachers in the community.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนผู้เสียภาษีอากรให้กับรัฐบาล เพราะงบประมาณที่ผู้วิจัยนำมาดำเนินการ ได้รับจากงบประมาณแผ่นดินที่รัฐบาลจัดสรรให้กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้สนับสนุนทุกท่าน ได้แก่ ประชาชนไทยเจ้าของทุนวิจัยนี้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงาน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.จำคม พรประสิทธิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์ ที่ร่วมทำวิจัยด้วยกัน โดยเฉพาะขอขอบคุณ คุณวารุณี นิเมะวงษ์ ผู้ช่วยวิจัยที่ทุ่มเทให้กับงานอย่างไม่ย่อท้อ ทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้โดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบพระคุณวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล และอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่ประสานงานช่วยนำทางไปพบศิลปิน รวมทั้งอำนวยความสะดวกในทุก ๆ ด้าน

งานวิจัยนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากศิลปินทุกท่านตามที่ได้กล่าวนามไว้ในภาคผนวก ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านทั้งหลายที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และยังให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้อย่างมาก ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศิลปินทุกท่านด้วยความสำนึกในพระคุณยิ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บินทสันต์

หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

คำนำ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
บทที่ ๒ บริบทที่เกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	๒๐
บทที่ ๓ วัฒนธรรมบรรเลงดนตรีไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	๔๒
บทที่ ๔ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้.....	๔๓
บทที่ ๕ ลักษณะและความหมายของกลองกันยาวในวัฒนธรรมดนตรี.....	๔๔
ชาวไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน	
บทที่ ๖ บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	๔๕
บรรณานุกรม.....	๔๘
ภาคผนวก.....	๖๘